

MOYCHECHAK O`SIMLIGINI YETISHTIRISH AGROTEXNIKASI

Baratova Mohidilxon Rustamjonovna¹

O'g'iloy Qodirjon qizi²

Adolat Dadajon qizi³

¹ Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti o'qituvchisi
b.f.n. dotsent, ^{2,3} Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti
Magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7194841>

Hozirgi paytda yuqori hosilli, iqlim ozgarishining turli xil omillariga moslashuvchan, jahon bozorida xaridorgir, dorivor va yuqori sifatli maxsulot beradigan universal osimliklarni ekib yetishtirish davr talabi hisoblanadi. SHu bilan birga sugoriladigan yerlardan unumli foydalanish uchun ekinlarning qisqa davr mobaynida yuqori hosil beradigan turlarini topish ham muhim masalalardan biridir. Ana shunday qimmat baho osimliklardan biri moychechak hisoblanadi.

Mamlakatimizda moychechak osishi, rivojlanishi, hosildorligiga turli xil omillarning tasiri haqida malumotlar endilikda shakllanib bormoqda. Va moychechakni dorivorlik xususiyatlarini bilgan davlatlar qatorida Rossiya va boshqa chet mamlakatlar turli xil tuproq iqlim sharoitlarida bir qancha tadqiqotlar otkazilgan va yetishtirish texnologiyalari ishlab chiqilgan.

Moychechak ekish maqsadi va navning agrobiologik xususiyatlariga, shuningdek, tuproq iqlim sharoitiga qarab, 60x15, 60x10, 60x8, 70x15, 70x10, 70x8 sxemalarida bahorda asosiy va galladan keyin takroriy ekin sifatida ekiladi.

Moychechak uruglarini unishi +6-7°S dan boshlanadi, lekin ulaming unishi uehun optimal harorat +20-25°S hisoblanadi. Agar uruglar ekilgandan song namlik yetarli bolmasa, uruglar uzoq vaqtgacha unmasligi mumkin. Bu vaqtda uruglar ekilgan maydon lar tez-tez sugoriladi. Nihollar unib chiqqandan song (namlik va havoning harorati normal darajada bolganda) 20-40 kunda har bir niholda 6-10 tadan yonlama barglari osib ehiqadi. Kuzda ekilgan nihollar shu holda qishlaydi. Erta bahorda ekilgan nihollardan aprel oyining birinchi on kunligida 7-9 tadan yonlama barglari osib ehiqadi. Mart-aprel oyi davrida bahorning seryomg'ir kelishi natijasida barglari tez o'sishi va yiriklashishi natijasida osimlik o rtasida po yani osib chiqishi va shoxlanishi kuzatiladi. Osimlikni namlik bilan yaxshi taminlab borilsa, havo haroratining kotarilib borishi natijasida may oyining birinchi on kunligida dastlabki gullar ochi ladi. Umuman olganda bahorda ekilgan uruglardan 30-50 kunda dastlabki gullami ochiladi. Kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, osimlik poyalarida endigina paydo bolgan gunchalardan 10-12 kunda gul lar ochilishi mumkin. Shubhasiz bunga havoning harorati, tuproq

namligi va tuproq dagi ozuqa elementlar muhim rol o'ynaydi. Kunlaming issiqligi va tuproq namligiga qarab, osimlikdagi bitta savatcha 5-6 kun ochilib turishi mumkin. Havoning harorati ortacha 19-21°S bolganda gullari yaxshi ochilishi kuzatilgan. Haroratning 30°S dan ortishi gullarning ochilishiga salbiy tasir etishi bilan birga ularning may dalashishiga olib keladi. Gullarni ochilishida yorug'lik ham muhim ahamiyatga ega. Havoning bulutsiz ochiq bolib turishi gullarni tez ochilishiga yordam beradi. Moychechak yorugsevar, namsevar osimlik hisoblanadi, shu sababli ham uni ochiq va unumdor yerlarda o'stirish maqsadga muvofiqdir. Moychechak uruglarini sepishdan oldin har gektar yerga 20-25 tonnadan mahalliy ogit va superfosfat solib, tuproq 25-30 sm chuqurlikda haydaladi. osimlik osishi va rivojlanishi uchun tuproqda mineral moddalar yetarli bo'lishi kerak. Moychechak o'simligini 2-3 yil ekib, so'ng o'rniga boshqa dorivor yoki qishloq xo'jalik o'simliklarini ekish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Aks holda yil sayin moyechechakning hosildorligi pasayib boradi. Moychechak bahorgi-yozgi o'simlik bo'lgani sababli, iyul va avgust oylarida undan bo'shagan maydonlarga kechki ekinlar ekib ulardan qo'shimcha hosil olish ham mumkin. Moychechak ekiladigan maydonlar iloji boricha yorug'lik yaxshi tushadigan, atrolida daraxtzorlar bo'lmagan va unumdor tuproqli bo'lgani maqsadga muvofiq hisoblanadi. Nihollar o'sish davrida begona o'tlami ko'payib ketishini hisobga olgan holda, 4-6 sm chuqurlikda kultivatsiya o'tkazilishi, begona o'tlarni yo'qolishiga sabab bo'ladi. O'simlikni yig'ishtirib olgandan keyin ham tezlik bilan shudgor qilinishi, shu maydonlami begona o'tlardan tozalanishiga, o'simlik qoldiqlarini tuproq ostida organikaga aylanishiga yordam beradi. Moychechak o'simligi Yevropa davlatlarida va Rossiya Federatsiyasi hududlarida keng miqyosda dorivor o'simlik sifatida o'stirilganligi sababli bu o'simlikning biologiyasi va o'g'itlash tizimi o'rganilgan hisoblanadi. O'zbekistonda dorivor o'simlikshunoslik eng yosh yo'nalish bo'lganligi sababli ko'pgina istiqbolli dorivor o'simliklar kabi moychechak o'simligining biologiyasi va o'g'itlash tizimini o'rganish ilmiy ahamiyatga ega. Moychechak ekiladigan yerlami mexanik tarkibi o'rtacha, sho'rlanish darajasi juda past bo'lishi lozim. O'simlik ekiladigan maydonlar kuzda gektariga 25-30 tonna organik o'g'it va fosforli o'g'itlam 1 yillik normasini 70% solinib haydaladi. Moychechakni o'sib rivojlanishi davomida ikki marta: birinchi - nihollari paydo bo'lgan davrda (mart oyining birinchi o'n kunligida), ikkinchisi g'unchalash davrida (aprel oyining uchinchi o'n kunligida) gektariga 30-40 kg hisobida azotli o'g'itlar beriladi. Azotli o'g'itlarni o'simlikni sug'orishdan oldin beriladi. O'simlikni azotli, fosforli va organik o'g'itlar bilan yaxshi oziqlantirilganda moychechak gullarini gektariga 1,5-3,0 sentnerga oshishi kuzatiladi

5-rasm. Dorivor Moychechak gullarini quritish jarayoni

Tajribada organilayotgan omillarning miqdoriga, tajriba muddatining davomiyligiga va tuproq iqlim sharoitining xilma-xilligiga bogliq xolda ular bir omilli, kop omilli, qisqa muddatli, kop yillik va boshqalarga bolinadi. Ishlab chiqarish sharoitidagi tajribalarda biror agrotexnik tadbirga yoki navga xosildorlikning ortishi va xosil sifatining yaxshilanish nuqtai nazardan baho beriladi. Bizning tajribamiz ham ana shunday tajribalar jumlasiga kiradi.

Hozirgi paytda yuqori hosilli, iqlim ozgarishining turli xil omillariga moslashuvchan, jahon bozorida xaridorgir, dorivor va yuqori biomassa beradigan universal osimliklarni ekib yetishtirish davr talabi hisoblanadi. SHu bilan birga sugoriladigan yerlardan unumli foydalanish uchun ekinlarning qisqa davr mobaynida qimmat baxo, sifatli hosil beradigan turlarini topish ham muhim masalalardan biridir.

Ana shunday qimmatbaho osimliklardan biri moychechak hisoblanadi.

Mamlakatimizda moychechakni osishi, rivojlanishi, hosildorligiga turli xil omillarning tasiri haqida malumotlar endilikda shakllanib bormoqda. Ushbu osimlik turli xil navlarining osishi, rivojlanishi va hosildorligi, va ekish chuqurligi va muddatlarining osimlik mahsuldorligiga tasiri, mineral ogitlarning dorivor moychechakning hosildorligiga tasiri boyicha chet mamlakatlar turli xil tuproq iqlim sharoitlarida bir qancha tadqiqotlar otkazilgan va yetishtirish texnologiyalari ishlab chiqilgan.

REFERENCES

1. Ataboyeva X. N. va boshqalar. Osimlikshunoslik. T., Fan nashriyoti, 1995.
2. Xolmatov X. X., Xabibov. Ozbekiston dorivor osimliklari. T., Meditsina nashriyoti, 1972.
3. Abu Ali Ibn Sino. Tib qonunlari. ToShkent Xalq merosi, 1993. T.1.
4. Ahmedov O., ErgaShev A., Abzalov A, YUlchiyeva M. Dorivor osimliklar yetishtirish texnologiyasi va ekologiya. ToShkent, 2009.
5. Axmedov E.T., Berdiyev E.T. Dorivor osimliklarni yetishtirish texnologiyasi. ToShkent OzR FA, 2017.
6. AShurmetov O.A., Toxtaev B.YO. Dorivor osimliklar introduktsiyasining tarixi, muammolari va istiqbollari // Respublika ilmiy-amaliy konferentsiya materiallari. Xiva: XMA, 2003. 12-15 b.
7. Belolipov I.V. va bosh. Ozbekistonning osimliklar dunyosi. ToShkent. Oqituvchi. 1997. 120 bet.